

Referanser:

KR 32/13 Status for gudstjenestereformen
KM 2/14 Konstituering
KR 23/14 Prosedyre for sak til Kirkemøtet 2015 om liturgisk musikk og om tidsprogresjonen for evaluering av gudstjenestereformen
NFG 14/14 Forberedelse av Kirkemøtets behandling av liturgisk musikk

Saksdokumenter:

KR_31.1/14 Kirkerådets brev til menighetene av 4. desember 2013

Utprøving av liturgisk musikk

Sammendrag

Kirkemøtet 2014 gjorde følgende vedtak: «Liturgisk musikk blir behandlet som sak ved KM 2015» (sak KM 2/14). Vedtaket har sin bakgrunn i et initiativ fra Hamar bispedømmeråd. Hva Kirkemøtets behandling skal gå ut på eller føre til, sier vedtaket ikke noe om. I samtalen som førte frem til vedtaket, ble det imidlertid klarlagt at dette ikke er ment som omgjøring av den prosessen som er vedtatt frem mot evaluering av gudstjenestereformen på Kirkemøtet 2017. Det som ble antydnet av forslagsstillerne, var et vedtak om å avslutte videre utprøving av liturgisk musikk snarest mulig etter Kirkemøtet 2015.

Bakgrunnen for dette engasjementet er en oppfatning om at fristillingen av menighetene til hver for seg å prøve ut eller praktisere det de selv måtte velge av et stort antall varianter av liturgisk musikk, har skapt en meget kritisk tilstand, både på menighetsplan, men også for kirken som nasjonalt fellesskap. Det truer den gjenkjennelsen som er nødvendig. Det snakkes om forhold som setter selve folkekirken i fare. Slike synspunkter kom sterkt til uttrykk i samtalen på kirkemøtet både i fjor og i år.

Fra annet hold gis det rapporter med motsatt innhold. Gudstjenestereformen – og ikke minst nettopp musikken – har skapt fornyelse og engasjement. Vi er på god vei frem mot den avgjørende evaluering i 2017. Å gripe inn i denne prosessen med en avskjæring av muligheten til å prøve nytt, og kanskje til og med ved å ta bort adgangen til fortsatt å praktisere det man allerede har funnet og innarbeidet, frarådes. Man kan ved det fjerne noe positivt og skape nye problemer ved å innarbeide noe annet. Slik er rådet fra Nemnd for gudstjenesteliv (NFG), og en foreløpig forskningsrapport på grunnlag av fire bispedømmer kan leses til støtte for dette.

Det nedenstående forsøket på avveining av disse motstridende synspunktene går i den sistnevnte retningen. Det foreslås derfor å la utprøvingen av liturgisk musikk gå sin gang, slik Kirkerådet har lagt opp til.

Den vedtatte behandlingen på Kirkemøtet 2015 bør brukes til en omfattende samtale om forvaltningen av den liturgiske musikken. Dette bør ses i sammenheng med den grunnleggende problemstillingen om fasthet og frihet i liturgien.

For å sikre at den fasen som gjenstår frem mot evaluering og vedtak om liturgisk musikk på Kirkemøtet 2017, skal bli så fruktbar som mulig, og gi best mulig grunnlag for en avgjørelse, foreslås det at det allerede nå oppnevnes et *musikkfaglig utvalg* som kan følge prosessen og gi faglig begrunnede råd til evalueringen. Det foreslås også å skape et *forum* hvor menighetene kan rapportere til hverandre om bruken av liturgisk musikk og hvilke erfaringer man gjør.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet legger fortsatt til grunn de planene som er lagt om evaluering av gudstjeneste-reformen på Kirkemøtet 2017. For den liturgiske musikken innebærer dette at det skal gjøres endelige vedtak i 2017 etter erfaringsinnhenting i 2015 og høring om nytt forslag i 2016.
2. Med utgangspunkt i spørsmålet om utprøving av liturgisk musikk legges det opp til en samtale på Kirkemøtet 2015 om *fasthet og variasjon i gudstjenestelivet*.
3. Til sitt møte i desember ber Kirkerådet om følgende:
 - Et saksfremlegg til Kirkemøtet utarbeidet i tråd med Kirkerådets anbefalinger.
 - Spørsmål til erfaringsinnhenting om liturgisk musikk frem mot 1. mai 2015.
 - Forslag til et musikkfaglig utvalg som skal vurdere det innhentede erfaringsmaterialet.

Saksorientering

Bakgrunn

Kirkemøtet 2014 gjorde følgende vedtak: «Liturgisk musikk blir behandlet som sak ved KM 2015» (sak KM 2/14).

Kirkerådet har hatt en første behandling av dette vedtaket på sitt møte i juni, sak KR 23/14 *Prosedyre for sak til Kirkemøtet 2015 om liturgisk musikk og om tidsprogresjonen for evaluering av gudstjenestereformen*. Kirkerådet gjorde da følgende enstemmige vedtak:

1. Sekretariatet bes arbeide videre med saken ut fra den samtalen som foregikk i møtet.
2. Saken til Kirkemøtet 2015 legges fram for førstegangsbehandling i septembermøtet sammen med en foreløpig forskningsrapport om liturgisk musikk og vurderinger ut fra denne.

Saken er lagt frem for Nemnd for gudstjenesteliv (NFG), som sak NFG 14/14. Når den nå fremmes for Kirkerådet, er synspunktene fra NFG innarbeidet.

Prosessen med ny liturgisk musikk i gudstjenestereformen har hatt følgende stadier:

A. Arbeidet i en egen *Arbeidsgruppe for ordinariemusikk* (AOM), senere etterfulgt av *Kirkemusikalsk utvalg* (KMU) medførte et prinsippvedtak om at det i likhet med i salmeboken også i den musikken som hører til gudstjenestens *ordinarium* (det «vanlige», det som ikke skifter fra søndag til søndag), skal ivaretas stor musikalsk og stilmessig bredde. Dette skulle finne sitt konkrete uttrykk i et antall hele serier i ulike stilarter. I første omgang (2007) var det tale om 10 serier.

B. Den musikken som – delvis gjennom bestillinger – var frembrakt, ble sendt til høring i menighetene, først gjennom heftet *Liturgisk musikk for hovedgudstjenesten i Den norske kirke, Høringsdokument* (høsten 2008), senere supplert med *Forslag til Liturgisk musikk for hovedgudstjenesten i Den norske kirke, Hefte 2* (våren 2009).

C. Da høringsperioden var ute (høsten 2009), mente KMU at det som forelå som høringssvar, var for spinkelt til at en kunne foreta endelige valg av musikk. Materialet tydet på at utprøvingstiden hadde vært for kort, og at for få menigheter hadde hatt ressurser til en bred utprøving av liturgisk musikk samtidig med andre krevende hørings- og utprøvingssaker. KMU rådet derfor til at utprøvingen av musikk skulle fortsette. Kirkerådet sluttet seg til dette.

D. På dette grunnlag ble det utarbeidet en stor perm med liturgisk musikk som ble sendt ut sammen med det øvrige materialet til oppstarten med ny gudstjenesteordning Første søndag i adventstiden 2011. Denne permen hadde altså en annen status enn det øvrige materialet, da innholdet ikke var evaluert og vedtatt, men fremdeles var på utprøvingstadiet.

E. Etter hvert ble tidsrommet for denne utprøvingen knyttet sammen med den evalueringen av hele gudstjenestereformen som var stilt i utsikt etter «3-6 år». Kirkerådet har senere konkretisert dette til at en slik evaluering skal finne sted på Kirkemøtet 2017 (sak KR 32/13 punkt 4). Dette innebærer at etter gjeldende vedtak skal også evaluering og valg av liturgisk musikk finne sted på dette kirkemøtet. Denne behandlingen skal hvile på en grundig høringsprosess og på ekstern forskning. Den ulike status elementene har, innebærer at behandlingen av liturgisk musikk sikter på *endelige vedtak* etter en forutgående høring i 2016 av det nye forslaget, som er laget etter erfaringsinnsamlingen i 2015, mens behandlingen av det øvrige liturgiske materialet sikter på *justeringer* av elementer som allerede er vedtatt. Noen av de kommentarene som allerede er fremkommet til dåpsliturgien, kan imidlertid medføre at behandlingen av denne kan komme til å gå ut over det som kan regnes som justeringer. I så fall vil det kreve ny høring.

F. På Kirkemøtet 2013 ble det under generaldebatten og i tilknytning til orienteringssakene gitt uttrykk for at bruken av den liturgiske musikken hadde skapt en uholdbar situasjon. Det ble sagt at mengden av ulik musikk og stadige skiftninger av musikk truet *deltakelsen* på lokalplanet og *gjenkjennelsen* på nasjonalplanet. Et forslag om å avslutte utprøvingfasen ble oversendt Kirkerådet uten realitetsvotering.

G. I Kirkerådet ble dette fulgt opp i septembermøtet 2013 gjennom sak KR 32/13 *Status for gudstjenestereformen*. Hamar bispedømmeråd hadde foreslått at liturgisk musikk skulle behandles som sak på Kirkemøtet 2014, men dette fikk ikke gjennomslag i Kirkerådet. Kirkerådets enstemmige vedtak lyder slik:

1. Kirkerådet tar den fremlagte statusrapporten til etterretning med de kommentarer som fremkom i møtet.
2. Det utarbeides en veiledning med orientering og råd til menighetene vedrørende utprøving og bruk av den liturgiske musikken.
3. Kirkerådet gir menighetene hjelp til å systematisere erfaringer med gudstjenestereformen.
4. En evaluering av gudstjenestereformen legges frem for Kirkemøtet 2017.

H. Det veiledningsbrevet som er nevnt i punkt 2, ble sendt ut 4. desember 2013.

I. Ny henvendelse fra Hamar bispedømmeråd (brev av 19. november 2013), besvart av Kirkerådet 24. januar 2014.

J. Saken liturgisk musikk kom frem på Kirkemøtet 2014 slik det er redegjort for nedenfor. Dette medførte et vedtak om å sette saken på dagsorden på Kirkemøtet 2015.

K. Kirkerådet hadde en foreløpig drøftelse av oppfølgingen av dette vedtaket på sitt møte i juni i år, se sak KR 23/14.

L. Nemnd for gudstjenesteliv drøftet saken 25.-26. august i år (sak NFG 14/14), se nedenfor.

Kirkemøtet 2014

Debatten om liturgisk musikk på Kirkemøtet 2014 fant sted under sak KM 2/14 *Valg og oppnevninger*, i tilknytning til godkjenning av sakslisten. Hamar bispedømmeråd hadde foreslått å få saken opp på årets kirkemøte, men dette fikk ikke tilslutning i Kirkerådet. Ved debatten om Kirkemøtets saksliste gjorde Hamar bispedømmeråd ved biskopen et nytt forsøk. Hun fremholdt 1) at den situasjonen som gjør seg gjeldende nå, er fullstendig uholdbar og setter det folkekirkelige fellesskap på spill. Hun henviste til at dette kom til uttrykk flere ganger og med stort engasjement i debattene på fjorårets kirkemøte. 2) Kirkerådets tiltak i forlengelsen av dette engasjement (samtale om status og veiledningsbrev til menighetene om den liturgiske musikken) er ikke tilstrekkelig oppfølging. 3) Kirkemøtet bør derfor sette saken om liturgisk musikk opp på sakslisten for årets kirkemøte.

I samtalen angav biskopen at målsetningen med behandling av denne saken etter Hamar bispedømmeråds mening burde være et vedtak om å *avslutte utprøvingen av ny liturgisk musikk* og gå tilbake til 1977-musikken inntil gudstjenestereformen er evaluert og det er gjort vedtak om liturgisk musikk i 2017. Forslaget innebærer altså ingen endring av den oppsatte tidsplan. Høringen om liturgisk musikk forutsettes å gå sin gang og danne grunnlag for endelig behandling i 2017. Men det foreslås en mellomperiode fra et visst tidspunkt og frem til endelige vedtak om musikken i 2017.

De som hadde ordet til saken, gav ikke uttrykk for noen uenighet om situasjonsbeskrivelsen. Fra en kantor ble ordet «virvar» brukt. En kan merke seg at denne alminnelige enigheten om det uholdbare ved den situasjonen som er skapt av det store antall utsendte varianter av liturgisk musikk, synes å gi godt grunnlag for modellen med et begrenset antall «normalserier». Som regel nevnes da tallet tre, men i Hamar biskops innlegg ble antallet fire nevnt.

Kantor Robert Coates fremmet forslag om å sette saken opp på Kirkemøtet 2015, slik at den kunne forberedes og diskuteres på et forsvarlig grunnlag. På spørsmål fra dirigenten klargjorde han at dette var ment som en justering av biskopens forslag, som han ellers ikke hadde innvendinger mot. Biskopens forslag fikk 30 stemmer og falt. Kantor Coates' forslag ble vedtatt mot 19 stemmer.

Aktuelle problemstillinger

Situasjonen nå er at vi er på vei mot en evaluering av hele gudstjenestereformen (med unntak av Tekstbok, som er gitt lenger tid) på Kirkemøtet i 2017. Før det skal saken om status for bruken av liturgisk musikk frem på Kirkemøtet 2015. I løpet av våren 2015 skal det også skje en systematisk erfaringsinnsamling om den liturgiske musikken. Det hører også med til bildet at det for tiden pågår en utprøving av musikk gjennom menighetenes gudstjenesteliv. Det pågår også to forskningsprosjekter uavhengig av hverandre og med ulikt perspektiv.

Debatten om denne saken på Kirkemøtet 2014 og stemmetallene tyder på at man tenkte seg at saken skulle forberedes for Kirkemøtet 2015 med tanke på å *avslutte utprøvingen av ny liturgisk musikk*. Utprøvingsfasen av permen med liturgisk musikk vil da ha vart mellom 3 og 4 år. I og for seg er det ikke en urimelig periode. Forslaget fra Coates hadde uttrykkelig som hensikt å sikre en faglig forberedelse av saken, slik

at Kirkemøtet kan gjøre sine vedtak på et grunnlag hvor alle argumenter er belyst og kan veies mot hverandre.

Tre erfaringer

I arbeidet med å få oversikt over hvilke problemstillinger denne saken reiser, kan en allerede nå se konturene av tre viktige erfaringer:

I. Det store fellesskap i kirken og *gjenkjenneligheten* må ivaretas. Dette ser ut til å være et hensyn som flere og flere vektlegger. Det innebærer i så fall at erfaringene har styrt tenkemåten i en annen retning enn det som gjorde seg gjeldende i innledningsfasen av gudstjenestereformen. Synspunktene fra den fasen kan man finne presist og klart utformet allerede i det dokumentet fra *Ungdommens kirkemøte (UKM) 2003* som gav støtet til vedtaket om en gudstjenestereform:

Dagens gudstjenesteordning er *regelstyrt*. Det vil si at Kirkemøtet vedtar de liturgiske ledd og salmer som er mulig å bruke i en gudstjeneste. Disse er samlet i Gudstjenestebøkene og Salmebøkene. På denne måten styres gudstjenesten ved at det er laget regler for hvordan den skal være. Med dagens ordning oppleves valgmulighetene som begrenset. Regelstyring har man valgt fordi man ønsker å følge et *enhetsprinsipp* i gudstjenestelivet. Det vil si at alle gudstjenester skal være mest mulig enhetlige, og uansett hvor i landet man deltar på gudstjeneste vil man kjenne seg igjen.

Dagens gudstjenesteordning opplever vi som *for* enhetlig. Enhetsprinsippet og regelstyringen kan hemme lokal tilpasning, kreativitet og medvirkning. Praksis i mange menigheter er at man er mer fleksible enn hva Gudstjenestebøkene egentlig åpner for. Denne praksisen ønsker vi å åpne for.

Målet er ikke å lage en ny variant av ungdomsgudstjeneste eller Ung Messe, heller ikke å ta livet av høymessen slik vi kjenner den i dag. Vi vil legge til rette for en gudstjenesteordning som kan fungere for alle – uavhengig av alder, kjønn og geografi, og som fungerer som menighetens hovedgudstjeneste. Vi vil fortsatt at gudstjenestens språk skal være preget av den rike liturgiske tradisjon vi står i. For at denne tradisjonen skal tale sant til mennesker i dag, ønsker vi også å fornye og videreutvikle den. Vi vil at det skal være mulig å feire høymesse slik vi kjenner den i dag. Vi ønsker imidlertid en åpnere ordning, hvor man kan gjøre lokale tilpasninger, i større grad hente inn nye elementer og nyttiggjøre seg lokal kompetanse.

Med dette innspillet ønsker vi å skissere en modell det kan tas utgangspunkt i, i det videre arbeidet med gudstjenesten. Vi vil bevege oss *fra en regelstyrt ordning til en mål- og kompetansestyrt ordning*. Det vil si at man lar gudstjenesten styres av de mål man setter seg og den kompetanse man har. Målene må styres av et sett kjerneverdier, det vil si de verdier som bør prege gudstjenestelivet.

Hensynet til *gjenkjennelighet* og *trygghet* er også vektlagt av UKM. Dette finner de i en felles struktur: «Vi ønsker å beholde en grunnstruktur slik at det kan være en gjenkjennelse av gudstjenestens gang. Gjenkjennelse ser vi på som en viktig trygghetsskapende og inkluderende faktor.»

Dette perspektivet med en felles gjenkjennelig grunnstruktur var et synspunkt som fant sterk gjenklang i NFG. Her ble det liturgiske nøkkelbegrepet *ordo* hentet frem. Det finnes en struktur for gudstjenesten (*ordo*), som vi har overtatt fra de tidligste kirketider, og som vi i dag kan gjenfinne i svært mange av våre søsterkirker. Denne *ordo* kan tåle og bære mye variasjon av de enkelte ledd den består av. I seg selv sikrer den likevel den nødvendige gjenkjennelighet.

Kanskje tyder erfaringene så langt på at denne avbalanseringen mellom felles struktur og varierte ledd likevel ikke treffer, i den forstand at en struktur, som nok er den samme, likevel ikke er nok til å sikre gjenkjenneligheten for vanlige gudstjenestedeltakere. I så fall kan det bli nødvendig å innse at realiseringen av denne målsetningen må *kjøpes*. Gjenkjennelsens og deltakelsens fellesskap må man investere i, om nødvendig ved å gi avkall på noe som i seg selv kan være ønskelig. Her kan det vise seg å ligge innebygget en motsetning mellom de målsetningene gudstjenestereformen har angitt ved sine tre verdiord: *Fleksibilitet* og *stedegengjøring* kan under visse omstendigheter komme til å true den *involvering* som består i allmenn deltakelse.

II. Den andre erfaringen som trer stadig tydeligere frem, er en ny opplevelse av verdien av den musikken vi har hatt siden 1977. Her må en riktignok regne med et treghetsmoment. Når en ser på tallene for de menighetene som fremdeles bruker messemusikken fra 1977, så er det ikke alt det som uten videre kan avleses som tilslutning til denne musikken. De kommentarene som gis, tyder likevel på at prosessen har gitt en ny mulighet til å oppdage (se utenfra) de verdiene denne musikken er bærer av. Den er vakker, den er slitesterk, og den har det store fortrinn at den er kjent og innøvd og innforlivet.

Gudstjenestereformen med sine mange valgmuligheter har skapt en ny situasjon: Når man nå bevisst fortsetter med musikken fra 1977 (som omfatter et spekter som rekker fra en av de eldste liturgiske melodiene vi kjenner, til det som var nykomponert på 1970-tallet), så er det noe man har *valgt selv*.

III. Mange menigheter rapporterer også om at gudstjenestereformen har skapt fornyelse og glede. Arbeidet med lokal grunnordning og med gudstjenestene fra søndag til søndag har skapt en samtale og en bevissthet om liturgi som har virket fornyende. Dette gjelder også den liturgiske musikken. Utprøvsperioden har gjort liturgisk musikk til et tema som drøftes og diskuteres bredt i menigheten og mange har fått delta i å videreutvikle gudstjenestelivet også med en større rikdom av liturgisk musikk. Å stanse denne utprøvingen og gå tilbake til de tre seriene fra 1977-liturgien vil ramme gudstjenestefeiringen i mange av disse menighetene.

Disse tre erfaringene er så langt basert på generelle inntrykk og kommentarer, dels gjennom henvendelser til sekretariatet og dels gjennom det som så langt har kommet frem i tilknytning til foredrag og kurs.

Forskningsrapport om gudstjenestereformen

Kirkerådet har inngått avtale om forskning på gudstjenestereformen med *Ansgar teologiske høyskole*, ved forskningsleder av Anne Haugland Balsnes. Arbeidet skjer i samarbeid med flere forskningsinstitusjoner. Forskningsarbeidet bygger blant annet

på en undersøkelse av alle de lokale grunnordningene som er valgt i menighetene i de fire bispedømmene Oslo, Agder og Telemark, Nidaros og Nord-Hålogaland. I den foreløpige forskningsrapporten påpekes det:

«Arbeidet med liturgisk musikk har vært noe av det mest krevende ved reformen. Mange menigheter har valgt å utsette valget, og 1977-musikken framstår følgelig som vinneren. Informantene signaliserer at problemet særlig er knyttet til *omfanget* av stoff.»

Her er noen fakta om liturgisk musikk fra undersøkelsen:

- Materialet fra de 392 menighetene viser at det opereres med over 40 kyrievarianter og 36 gloria-varianter. En rekke av disse variantene er valgt av én eller få menigheter.
- 56,1 % av menighetene bruker den tradisjonelle musikken (1977) til kyrieleddet.
- 50,1 % av menighetene bruker det tradisjonelle forbønningssvaret (Herre, hør vår bønn).
- 72,3 % av menighetene bruker 1977-musikken til Sanctus (Hellig, hellig).
- 72,1 % av menighetene bruker 1977-musikken til Agnus Dei (Du Guds Lam).
- Det synes å være en generell skepsis til å bytte ut hele serier.
- Størrelse på menighet synes å ha mye å si for hvordan man forholder seg til nytt musikalsk materiale. På små steder velger man i stor grad å holde på kjent musikk.
- Av de fire bispedømmene skiller Oslo seg klart ut som det bispedømmet der interessen for å teste ny musikk er størst.

I rapporten heter det videre:

«Friheten til å velge musikk lokalt tematiserer en av reformens store utfordringer, hvordan man kan kombinere fleksibilitet og gjenkjennelse. Flere informanter påpeker det gode med at man kan variere den liturgiske musikken ut fra hensyn til ulike målgrupper, inkludert «de unge». Andre uttrykker eksplisitt at når den liturgiske musikken blir så forskjellig, føler de seg «fremmedgjort». Valg av liturgisk musikk framstår generelt som et av de mest utfordrende valgene.»

«Informantene synes samstemte i sin anbefaling i forhold til den videre prosess: Den norske kirke bør skjelne mellom normalserier og valgserier. Dette vil kunne bidra til større grad av gjenkjennelse og fellesskap på tvers av landets menigheter. Samtidig som det gis rom for musikalsk stedegengjøring, slik at de menighetene som har valgt ny musikk – og er tilfredse med denne, ikke tvinges til retrett.»

Skal en forsøke å trekke noen konklusjoner fra den foreløpige rapporten, som er kortfattet med hensyn til liturgisk musikk, kan en kanskje summere det i følgende tre punkter:

- Menighetene har opplevd det som en stor utfordring å prøve ut ny liturgisk musikk. Selv om rapporten også viser det krevende i valget mellom andre alternativer i gudstjenestereformen, har mengden av liturgisk musikk vært «noe av det mest krevende ved reformen».

- Situasjonen kan neppe beskrives som kaotisk mht liturgisk musikk. Selv om det er svært stor variasjon i kyrie- og glorialeddet, er nattverd musikken fra 1977 svært dominerende. Dette gjelder utvilsomt også den avsluttende lovprisningen (Benedicamus) og velsignelsen.
- Rapporten gir godt grunnlag for tanken om å «skjelne mellom normalserier og valgserier» som en løsning på dilemmaet mellom fasthet/gjenkjennelse og frihet/stedegengjøring i den liturgiske musikken.

Behandling av liturgisk musikk på Kirkemøtet 2015

Før vi i 2017 skal foreta en krevende evaluering av en mengde enkeltledd og varianter, trenger vi en grunnleggende samtale i vår kirke om forvaltningen av gudstjenestelivet. En slik samtale må omfatte strategi. Hvor vil vi i forhold til verdiene *frihet* og *gjenkjennelighet*? Denne samtalen har vi egentlig aldri hatt. Kirkemøtet 2015 kan være et meget passende tidspunkt for dette. Ettersom den liturgiske musikken er det som aller tydeligst og mest akutt aktualiserer forholdet mellom fasthet og frihet, så kan vedtaket om å sette liturgisk musikk på sakslisten gi god anledning til dette.

Tre nivåer

I det som er kommet til uttrykk på kirkemøtene i fjor og i år, hevdes det med stor styrke at den variasjonen som muliggjøres av de mange seriene med liturgisk musikk, entydig er å bedømme som et problem. Problemet melder seg på tre nivåer: 1. For *prester og kantorer* i vikarsituasjonen. 2. For *menighetsmedlemmer* når de besøker andre menigheter. 3. For *dåpsfølgene*. Til sammen sies dette å true med å sette selve *folkekirken* på spill.

Før en går til det skritt å gjøre en del av tiden frem til 2017 til en interimperiode ved å avslutte muligheten til videre utprøving av nytt musikkmateriale, bør en forsøke å teste holdbarheten i det kritiske bildet som tegnes. For det andre bør en se hva som anbefaler seg når en gir folkekirkehensynet en lokal dimensjon. At den enkelte menighet stadig må forholde seg til ny musikk, er også et problem. Dette vil også påvirkes av at det skapes en interimperiode.

Det som ovenfor er kalt nivå 1, gjenspeiler utvilsomt en situasjon som har skapt betydelige problemer i lokalmenighetene og på prostiplan. En medvirkende årsak har vært at mange som har kunnet velge om de vil gå inn i vikartjeneste, har valgt å avstå. En må likevel kunne anta at dette etter en innledende akutfase vil jevne seg ut. Det vil jo ikke være snakk om at forholdene i en menighet stadig endres gjennom nye valg. En bør også finne frem til en fordeling av belastningen. Noe må en vikar avfinne seg med, fordi menigheten har gjort valg. Men av og til må også en menighet kunne tåle at noe er litt annerledes, på grunn av en vikarsituasjon. Slik har det alltid vært.

Når det gjelder det som er nevnt som nivå 2, bør dette ikke overdimensjoneres. Det at en av og til frekventerer andre menigheter, kan ikke overstyre en menighets eget liv. Besøker en andre menigheter, vil alltid noe være annerledes og uvant, uavhengig av musikken.

Når det er sagt, gjør det seg nok gjeldende en slags lovmessighet som ikke bør overses: Gudstjenestens totalitet deles fra gammelt av i *ordinarium* – det «vanlige» og *proprium* – det som er «eget», særlig. Selv om vanlige gudstjenestedeltakere ikke har innsikt i dette stykke liturgikk, så viser denne oppdelingen sin riktighet ved at den alminnelige toleransen for ikke å *kunne*, og dermed ikke kunne *delta* (aller mest treffende uttrykt: være *utelukket*) er aller lavest i forbindelse med gudstjenestens ordinarium. At en *salme*, valgt blant nesten tusen mulige, viser seg å være ukjent (ennå), ligger for de fleste innenfor tålegrensen, i alle fall hvis den som har gjort salmevalget, reparerer det ved også å ha valgt noen godt kjente. Men at en som gjennom år har gjort seg hjemme i gudstjenesten, ikke kan delta i «selve gudstjenesten», altså det rammeverket som ikke velges og dermed varieres fra gang til gang (ordinariet), det kan oppleves svært provoserende.

Et forhold som også bør gjennomtenkes, er det UKM pekte på ved å fremholde at gudstjenestelivet allerede den gang utfoldet seg med betydelig større fleksibilitet enn det Gudstjenesteboken hjemlet. I musikken gjaldt dette særlig noen av leddene, først og fremst *Kyrie*, men også til en viss grad *Gloria*. De liturgiske melodiene i salmebøkene, både *Norsk Salmebok* og *Salmer 1997*, bidro til dette. Også dette forholdet fra før gudstjenestereformen bør være med når en skal finne en avveining mellom fasthet og frihet. Det vil neppe gå godt, hvis evalueringen i 2017 gir et resultat som oppleves som *mindre* fleksibelt enn før reformen.

Endelig: Hvis tanken om noen få *normalserier* skal ha bærekraft, må det være mulig både for ung og gammel å lære seg noe som fungerer over alt. Hvordan skal vi greie å nå frem til noe som «alle» kan, samtidig som vi har rom for det «noen» kan glede seg over? Dette er avgjørende både for trosopplæring og folkekirke.

Problemene på det tredje nivået er mange ganger enda mer grunnleggende. Dåpsfølgene er ofte like fremmed for den musikken som gjennom mange år er blitt «vanlig», som for noe nytt som er valgt.

En eventuell opphevelse av muligheten til å prøve eller bruke ny liturgisk musikk i en kortere eller lengre interimperiode vil i alle tilfelle være knyttet til *selve gudstjenesten*. Det vil selvsagt ikke bety at det legges hindringer i veien for at man på frivillig basis fortsetter med å gjøre seg kjent med musikk utenom gudstjenestesituasjonen.

Mulige tiltak

På lang sikt

Hovedgrep: For å oppnå en praktikabel avbalansering mellom gjenkjennelighet og deltakelse i det store nasjonale fellesskap og frihet i det lokale synes tanken om å utpeke et begrenset antall «normalserier» å ha økende støtte, se også det som er referert fra Kirkemøtet 2014. De øvrige seriene (det vil si innholdet i permen minus det som etter utprøvningsfasen opplagt kan legges til side, og pluss det som er kommet til og som noen har innarbeidet) blir da et ressursmateriale som kan brukes ved særskilte anledninger.

Hvis det skal være mulig å komme fra det som oppleves som «kaos» til den grad av fellesskap som konseptet «normalserier» innebærer, uten å gripe til tvang, må en få til

en bevegelse som gir en samlende effekt. Dette krever en levende samtale, hvor en søker å aktivere og befordre en slik samlende kraft. Da er det viktig å begynne samtalen med de *erfaringene* menighetene faktisk har gjort så langt i denne prosessen. Til dette trengs det et egnet forum. I første omgang må dette tjene til å gjøre ulike erfaringer kjent, slik at andre kan forholde seg til dem. På dette grunnlag må en så få i gang samtale og drøftelse. For å skape et slikt forum, må det undersøkes hvilke muligheter moderne elektroniske medier kan by på. Hvordan kan eventuelt vårt eget nettsted *kirken.no* utnyttes i denne sammenheng?

På kort sikt

Kirkemøtet 2014 sier i sitt vedtak ikke noe om hva behandlingen av liturgisk musikk på Kirkemøtet 2015 skal ha som siktemål. En fornyet gjennomgang av samtalen på Kirkemøtet 2014 kan peke i retning av en avgrensning av videre utprøving. Hvis en slik avgrensning skal skje, vil det skapes en interimperiode frem til den endelige behandlingen av liturgisk musikk i 2017. Det må da finnes et naturlig tidspunkt for en slik avgrensning, for eksempel Første søndag i advent (29. november) 2015. Da er en imidlertid så nær utsending til høring av nytt forslag til liturgisk musikk på basis av erfaringsinnhentingen i 2015 at det er vanskelig å se at et slikt grep kan ha noen nytte.

Hva en slik avgrensning skulle medføre, kan det også tenkes ulikt om. Det kan rett og slett bety at all bruk av annen musikk enn den fra 1977 skal opphøre i alle menigheter. Hvis en imidlertid vil vektlegge hensynet til den enkelte menighet og verne dem mot stadige omskiftninger, kan det åpnes for en viss bruk av alternativ musikk. Dette må i så fall knyttes til *det en menighet faktisk har tatt i bruk* og innarbeidet av alternativ musikk. To modeller kan da være særlig relevante:

1. I den definerte perioden frem til endelig vedtak om liturgisk musikk på Kirkemøtet 2017 brukes i hovedsak 1977-musikken. Men en menighet som har innarbeidet alternativ musikk, kan bruke denne et visst antall søndager. Antagelig bør dette gjelde søndager utenom de store høytidene. På gjennomsnittlig hver tredje (ev. hver fjerde) av disse søndagene kan en bruke alternativ musikk. Eventuelt kan en tenke seg at menigheten fritt kan velge den alternative musikken i et antall søndager som svarer til den vedtatte frekvensen.

2. Den andre modellen kunne være å gripe tilbake til praksis og erfaring med den såkalte *Prøveliturgien* av 1969. 100 menigheter ble da utvalgt til å prøve denne liturgien et visst antall år (10 ba seg fritatt, så antallet ble 90). Da prøveperioden var ute, fikk disse menighetene anledning til å søke om å fortsette med Prøveliturgien frem til endelig vedtak var gjort. Disse menighetene gikk altså ikke tilbake til 1920-liturgien, men gikk, når tiden var inne, direkte over til den som ble vedtatt i 1977. På samme måte kunne menigheter som *har innarbeidet* en alternativ musikk, gis anledning til å fortsette med denne til endelig vedtak er gjort. De sender i så fall melding om dette til bispedømmekontoret.

Råd fra Nemnd for gudstjenesteliv

NFG hadde denne saken fremme på sitt møte 25.-26. august (sak NFG 14/14). Samtalen gav en modifisering av situasjonsanalysen, og gikk klart i retning av å fraråde en slik mellomperiode. I protokollen fra møtet heter det:

[...] NFG vil fraråde en slik avslutning av utprøvningsfasen, under henvisning til den prosessen frem mot KM 2017 som er vedtatt (se sak KR 32/2013) og kunngjort i veiledningsbrev til menighetene av 4. desember 2013 (jf. forordet i permene *Liturgisk musikk*).

NFG tilrår at høringen av liturgisk musikk følger det tidsløpet som er lagt for evaluering av gudstjenestereformen for øvrig.

[...]

NFG anbefaler at det allerede nå settes ned et musikkfaglig utvalg som følger prosessen med erfaringsinnhenting og evaluering med tanke på å fastsette et antall *normalserier* med liturgisk musikk på Kirkemøtet 2017. NFG bør ha løpende kontakt med arbeidet gjennom representasjon i et slikt utvalg.

Et slikt musikkfaglig utvalg må ha en sammensetning som gjenspeiler den bredden av musikk som forslaget til liturgisk musikk utgjør. Utvalget må være i stand til å vurdere alle sjangre med høyeste faglighet. En må sikre at det ikke på noe punkt kan reises tvil om et slikt utvalgs kompetanse.

Brev fra Oslo bispedømmeråd

I forbindelse med ny godkjenning av lokal grunnordning har Oslo bispedømmeråd sendt ut et brev om «Arbeidet med ny liturgisk musikk i lokal grunnordning». Et avsnitt lyder slik:

Liturgisk musikk er fortsatt til utprøving og behøver ikke være på plass før lokal grunnordning vedtas

Musikken slik den foreligger i liturgisk perm vil bli supplert med blant annet koralbok og salmebok. Derfor skal menigheten nå ikke gjøre et endelig vedtak om bruk av liturgisk musikk. Også etter at lokal grunnordning er på plass, skal menigheten kunne fortsette den forhåpentligvis gode prosessen med å prøve ut musikken.

Konklusjon

Avveiningen mellom deltakelse på grunnlag av umiddelbar gjenkjennelighet og deltakelse gjennom den stedegenhet som skapes av lokale valg, aktiverer to nivåer i det kirkelige fellesskap, det nasjonale og det lokale. Hittil har utprøvingen av ny liturgisk musikk fått utspille seg helt og holdent på lokale premisser. På dette stadium i prosessen er det et sterkt behov for å få hevet erfaringer og erfaringsutveksling opp på et nasjonalt nivå, slik at det kan komme i gang en samtale med et helhetskirkelig perspektiv. Dette vil saksbehandlingen på Kirkemøtet 2015 bli en god anledning til. En samtale på dette plan kunne bidra til å avklare forholdet mellom det nasjonale og det lokale gjennom en felles erkjennelse og avveining. En kunne også sikte på å nå frem til en felles forståelse av fenomenet «normalserier», slik at dette ikke bare blir et slags mantra med beroligende virkning, men noe man faktisk kan bygge på i 2017, fordi det har et konkret innhold.

Forskningsmaterialet peker på at et stort flertall av menigheter fortsatt bruker 1977-musikken. Også menigheter som prøver ut nye musikalske ledd, bruker i stor grad fortsatt 1977-musikken i nattverddelen, altså til *Prefasjonsdialogen* (Herren være med

dere...), *Sanctus* (Hellig, hellig...) og *Agnus Dei* (Du Guds lam). Dette viser at situasjonen neppe kan betegnes som «kaotisk» i store deler av landet.

Det forteller også at sannsynligheten er stor for at store deler av Allmennserien i 1977-musikken vil være én av 3 eller 4 normalserier som vedtas i 2017. Dette vil kunne gi en del menigheter den nødvendige trygghet til fortsatt å utøve sitt gudstjenesteliv med nettopp denne musikken. Om de så etter 2017 velger å innarbeide noe av det som da måtte bli tilgjengelig, vil vise seg. Dette vil bidra til å bygge en helhetskirkelig bevissthet og vil også kunne tjene til å avhjelpe problemene med vikarsituasjonen, i alle fall hva musikken angår.

Det anbefales derfor at den vedtatte behandlingen av liturgisk musikk på Kirkemøtet 2015 brukes til en grunnleggende samtale i tråd med den ovenstående fremstillingen. Det anbefales derimot ikke en avslutning av utprøvningsfasen, slik det ble antydnet på årets kirkemøte. Dette vil fort skape nye problemer, slik NFG også peker på.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Skulle Kirkemøtet bestemme seg for å avslutte utprøvingen av liturgisk musikk fra en viss dato, vil dette neppe ha konsekvenser som er verd å nevne. Man kunngjør et vedtak, og agender produseres uansett hele tiden.

Det å fortsette prosessen frem mot Kirkemøtet 2017 er allerede vedtatt og innarbeidet. Medregnet i dette må helt klart også det å ha og drifte et musikkfaglig utvalg ligge, enten det blir å reaktivere det *Kirkerådets musikkutvalg* (KMU), som utarbeidet permen *Liturgisk musikk*, eller det oppnevnes et nytt utvalg.

Å skape et interaktivt forum for samtale og erfaringsutveksling vil kreve midler.